

МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИСИНИНГ ИННОВАЦИОН КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Sa'dullayeva Maftuna

Toshkent Moliya instituti Oliy va Amaliy Matematika kafedrasii
o'qituvchisi

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8042192>

ARTICLE INFO

Received: 05th June 2023

Accepted: 14th June 2023

Online: 15th June 2023

KEY WORDS

*Innovatsion ta'lim, variativlik,
novator, psixologik.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada ta'lim tizimini innovatsion tashkil etish yo'llari, pedagogdan samarali dars tashkil etish qobiliyatini shakllantirishga doir fikrlar yoritib berilgan.

Замонавий жамиятда таълим сифатини ошириш етакчи устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Шу муносабат билан педагогик янгиликларнинг самарадорлиги масаласи тобора долзарб бўлиб қолмоқда. Бунда ҳал қилувчи вазифа ўқитувчи шахсига юкланади. Ўқитувчининг умумий маданиятининг ажралмас қисми бўлган инновацион фаолият маданияти даражаси унинг педагогик изланишга тайёрлигида намоён бўлади. Шу нуқтаи назардан педагогика олий таълим муассасаларининг талабаларини ҳамда таълим амалиётидаги ўқитувчиларнинг инновацион педагогик фаолият субъектлари сифатида тайёрлаш долзарб муаммолардан бирига айланган.

Педагогик фаолиятни ўзгартиришга бўлган айнан шахсий ёндашув ўқитувчининг таълим жараёнига кириб келаётган янгиликлар билан ўзаро таъсирига шароитлар яратади. Ўқитувчини таълим амалиётининг турли кўринишдаги ўзгаришларига тайёр бўлишига имконият яратувчи омил бу инновацион фаолиятга тайёргарлигидир.

Педагогик маданиятнинг компоненти сифатида инновацион фаолият К.А.Абульханова-Славская, Е.В.Бондаревская, Н.С.Подымова, М.Очилов, В.А.Сластенин, Н.Азизходжаева, Р.Мавлонова., инновацион фаолият тамойиллари, унинг асосий қонуниятлари В.С.Библер, Л.С.Выготский, А.Л.Леонтьев, Н.Р.Юсуфбекова, умумметодологик нуқтаи назардан ўқитувчининг инновацион фаолиятга тайёргарлигини аниқлаш Ю.К.Бабанский, М.И.Скаткин, Ю.А.Самарин, Н.Сайидахмедов, таълимнинг шахсга йўналтирилган, инсонпарвар мазмун-моҳияти ва ўқитувчининг ўзгарувчан ижтимоий-маданий шарт-шароитларда фаолият кўрсатиш имконияти масалалари И.С.Якиманская, А.Абдуқодиров, Д.Байсалов, Ж.Толипова, в.б. изланишларида ўз аксини топган.

Психолог олимлар ва педагоглар ишлари ҳамда педагогика ОТМ тажрибасининг таҳлили натижасида математика ўқитувчисини инновацион фаолиятга тайёрлашнинг муҳим воситаси сифатида махсус курслар, малакавий амалиёт, педагогика ОТМ ҳамда малака ошириш курсларидаги инновацион таълим жараёнини эътироф этиш ўринли.

Педагогика ОТМ шароитида талабалар ўқув-билув фаолиятини ташкил этиш ҳолатининг таҳлили талабалар касбий тайёргарлиги, уларни инновацион фаолиятга тайёрлаш самарадорлигини пасайтирувчи бир қатор муаммолар ва камчиликлар мавжудлигини кўрсатди ва бу ҳолатни И.Ф.Харламов, В.П.Горленко талабаларнинг психологик-педагогик тайёргарлигининг сушт эканлиги билан тушунтирадилар. Шу билан бирга кўпчилик ўқитувчилар янгиликлар ва уларни амалий фаолиятда рўёбга чиқаришга ижобий қарайдилар.

Таъкидловчи тажриба маълумотларига кўра математика ўқитувчиларининг 61% инновацион педагогик фаолиятга эмоционал тайёрлар, лекин уни амалга ошириш учун етарли даражадаги назарий ва амалий билимлар ва кўникаларга эга эмаслар [1].

Илмий манбалар таҳлили ҳозирги кунда математика ўқитувчисини тайёрлаш тизими, мутахассисларни тайёрлашни ташкил этишга бўлган турли қарашлар, самарадорлик ва бўлажак ўқитувчини инновацион фаолиятга тайёргарлиги натижаларининг сифати орасида бир қанча зиддиятлар мавжудлигини кўрсатди:

- педагогика ОТМда бўлажак математика ўқитувчисини тайёрлаш тизимининг таълим амалиёти вариативлигига мос бўлишига реал эҳтиёж;

-математика ўқитувчисини тайёрлаш кўпбосқичли тизимининг мавжудлиги билан, қайси таълим тури ва қандай талаблар билан уларда инновацион фаолиятни амалга оширишга тайёргарликни шакллантиришини аниқлаш орасида;

-педагогика ОТМда ўқитувчиларни тайёрлашнинг амалда фаолият кўрсатаётган тизими билан турли таълим муассасалари фаолиятига қўйилаётган ижтимоий-маданий талабларнинг ўзгариши орасида;

-ўқитувчини маълум бир педагогик фаолиятга тайёрлаш даражаси билан амалдаги ўзгарувчан фаолиятга ижтимоий-педагогик мослашувчанлигининг ўсиб бориши орасида;

-замонавий таълим муассасалари ва жамиятнинг новатор ўқитувчиларга бўлган талаби ва уни бўлажак математика ўқитувчиси касбий таълими мазмуни, шакллари, методлари ва воситаларида етарли ҳисобга олинмаганлиги;

-анъанавий олий таълимда педагогик амалиётнинг талабалар томонидан ўзлаштирилган билим, кўникма ва малакаларни такомиллаштиришга, ўқитувчи фаолиятини нусхалашга йўналтирилганлиги ва амалиёт давомида ҳар бир талаба шахсини яқка ривожлантириш, унинг ижодга, янгиликни сезиш ва яратишга тайёргарлиги масалаларини муваффақиятли ечиш зарурати;

-педагогик амалиёт ролининг бўлажак ўқитувчи янгиликни қабул қилишга психологик тайёргарлигини ривожлантириш шароитларини яратиш, инновацион фаолият таркибини моделлаштириш ва бунда педагогик амалиёт барча турларидан фойдаланиш ва қуриш назарий асосларининг йўқлиги [2].

Бу каби ҳолатлар математика ўқитувчисини инновацион педагогик фаолиятга тайёрлаш юзасидан олиб борилаётган илмий тадқиқотлар характерини аниқлайди. Ўқитувчи педагогик фаолиятига инновацияларни киритишнинг педагогик омиллари замонавий педагогика фанининг ривожини билан боғлиқ бўлиб, таълим жараёнидаги инновацион жараёнлар асоси сифатида янги педагогик ғоя, назария, концепцияларни амалиётга татбиқ этиш муаммосини келтириб чиқаради. Педагогик фаолиятнинг

инновацион йўналганлигининг субъектив омиллари кўпчилик ўқитувчиларнинг педагогик янгиликларни яратиш, ўзлаштириш ва қўллашга бўлган онгли эҳтиёжи ташкил этади.

Таълим тизимидаги инновацион жараёнларнинг ҳолатини ўрганиш инновацияларга бўлган зарурат ва эҳтиёж билан бир қаторда янгиликларни киритишга қаршиликлар ёки талаб даражасида рўёбга чиқармаслик ҳолатлари мавжуд. Буйруқбозлик асосида, юқоридан кўрсатилган тазйиқ асосида киритилаётган ўзгаришлар, эски норма ва анъаналарга мослаштириш, инновацион фаолият имитацияларига айланиб қолмоқда [3].

Олимлар томонидан ўтказилган тадқиқотларда таъкидланишича педагогик инновацияларнинг одатда зарурий касбий экспертиза ва тажриба-синовдан ўтазилмаслиги; айрим инновацияларни олдиндан техник, ташкилий, психологик, шахсий тайёрланмаганлиги; таълим муассасасида инновацион муҳитнинг мавжуд эмаслиги кўп ҳолларда янгиликларни амалга оширилмай қолаётганлигига сабаб бўлмоқда [4].

Бундан ташқари, кўплаб ўқитувчиларнинг педагогик инновациялар ҳақида кам ахборотга эга эканлиги, инновацион жарёнда иштирок этиш ва айниқса, уни ташкил этишга методик тайёрланмаганлиги, айрим ўқитувчиларнинг янгиликка «қаршилиқ кўрсатиши» ҳам педагогик инновацияларни таълим жараёнига қўллаш жадаллигини сусайтиради. Бундай вазиятдан чиқишнинг йўли педагогика ОТМлари таълим-тарбия жараёнида бўлажак ўқитувчиларни инновацион педагогик фаолиятга тайёргарлигини шакллантиришдир. Математика ўқитувчисини инновацион фаолиятга тайёрлашнинг методик шартлари сифатида қуйидагиларни эътироф этиш мумкин:

- 1) талабанинг инновацион фаолиятга етарли тайёргарлик даражасини кўрсатувчи методларни танлаш, ишлаб чиқиш; 2) бу тайёргарликнинг маълум бир даражадалигини кўрсатувчи мезонларни аниқлаш.
- 3) бўлажак ўқитувчини инновацион фаолиятга тайёрлаш натижалари ўқитувчини тайёрлаш мазмуни, тизими ва характеридаги ўзгаришларни ҳаққоний кўрсатиши керак.
- 4) инновацион фаолиятга тайёргарликни шакллантиришнинг механизмини яратиш ва унинг ишлаши (тажриба синов ишларининг мақсади ва вазифалари, педагогика ОТМ таълим жараёнининг барча иштирокчилари томонидан ички ва ташқи экспертизанинг қатъий бажарилиши.
- 5) бўлажак математика ўқитувчисини тайёрлаш мазмунига тегишли мезонлар бўйича янгиликларни киритиш билан ўзаро таъсирга тайёргарликни шакллантириш мақсадида ўзгариши мумкин ва зарур бўлган соҳаларни аниқ тасаввур қилиш.

References:

1. Харламов И.Ф., Горленко В.П. Педагогическая практика: старые и новые подходы // Педагогика. — 1997.-№4.-С. 72-78.
2. Yunusova D. Bo'lajak matematika o'qituvchisini innovatsion faoliyatga tayyorlash nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. T.: Fan, 2009.-165b.

3. Андреев В.И. Педагогика/Учебный курс для творческого саморазвития. - 2-е изд. - Казань: Центр инновационных технологий, 2000. - 608 с.
4. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., А.И., Шиянов Е.Н. Общая педагогика. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /Под ред. В.А. Слостенина: В 2 ч. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. - 544 с.